

რევაზ

მიშველაძე

ჩვეული თხზულებანი

ოცდახუთი ტომი

დრამატურგია

ტომი

XVI

ბამონცემლობა „საქართველოს მაცნე“

თანამედროვე ქართული ლიტერატურის კლასიკოსის, რუსთაველის პრემიის ლაურეატის, რევაზ მიშველაძის შემოქმედება კარგანანია მსოფლიო ლიტერატურის ორგანულ ნაწილად იქცა.

„საქართველოს მაცნე“ გამოსცემს პროზის დიდოსტატის რევაზ მიშველაძის ჩვეულ თხზულებათა ოცდახუთტომეულს.

მკითხველი ამ ტომების წაკითხვისას ადვილად დარწმუნდება, რომ მწერლის უანრულად უაღრესად მდიდარ ნაწერებში ჩანს არა მარტო საქართველოს პრობლემები, არამედ ქართული სარკმლიდან დანახული მსოფლიოც.

ტელევიზორში გამოსაჩენ – დაბანილგოჭებიან, სავსე ვიტრინებიან და კმაყოფილი სახის ადამიანებიან ქვეყნად და გამსრეს საბაზრო ფასებიან, ძნელადსაშოვნ კონსერვებიან და მხოლოდ სიზმარში გამოცხადებულ ხიზილადიან ქვეყნად, სადაც შეიძლება შიმშილით ამოგხდეს სული, თუ შინ სპეცმალაზიაზე მიწერილი ომის ვეტერანი არა გყავს.

გ ი ო რ გ ი – როგორ გაეცინებათ ოცდამეხუთე საუკუნეში, როცა შეიტყობენ, რომ ჩვენს სხდომებსა და თათბირებზე კარგა ხანია მოვხსენით მსოფლიო ლაყბობის ყველა რეკორდი და ერთმანეთთან ცა და მიწასავით დაშორებული უსაქმო გამოსვლების თანმიმდევრობას სიყვარულით „კამათს“ ვეძახით.

ბ ე ნ ო – როგორ გაეცინებათ ოცდამეხუთე საუკუნეში, როცა გაიგებენ, რომ წინამძღოლად ამოჩემებულ კაცს იმ რაიონს ავარჩევინებდით, სადაც იმ ასარჩევ პიროვნებას არათუ არავინ იცნობდა, იქ ექსკურსიაზეც კი არ იყო ნამყოფი, და მერე აღტაცებულნი გავეყვიროდით, ბედნიერი ვართ, რომ დაგვთანხმდა, ჩვენს ოლქში კენჭისრაზეო.

ლ ე ო (წინ გამოდის მიკროფონით ხელში). საერთოდ რად ავითეხეთ ეს ტელეხიდი, ხათაბალაა და მეტი არაფერი. ხომ არ აჯობებდა, ტყუილების თქმაში გასავარჯიშებლად ჯერხნობით შინაური ტელეხიდეები მოგვეწყო?!

ტაში, ზეანეული საფინალო მუსიკა.

უფანდუროდ ნამღერი

ტრაგიკომედია ორ მოქმედებად

მოქმედი პირნი:

მამუკა უფლისაშვილი
რამაზ თაყაშვილი
ჰანც კანცვერბერგი
პორუჩიკი
რაუშ ტრაუბენბერგი
ყაფლან სარაჯოვი
ნოშრევან ამილახვარი
სათათბიროს თავმჯდომარე
გრიგოლ ბაქრაძე
მარიამი
გუბერნატორის თანაშემწე

პირველი მოქმედა

ჩაბნელებულ სცენას ნელ-ნელა ეპარება ცისფერი ციაგი. უეცრად სიჩუმეს მატარებლის კვილი და ბორბლების რახრახი არღვევს. თითქოსდა სადღაც მატარებელი ჩერდება. სცენის სიღრმეში ჯერ ატორტმანებული კუბო გამოჩნდა. კუბო ნელა მოიწვეს წინ და მალე გამოიკვეთებთან ისინიც, ვისაც კუბო მოაქვს. სამგლოვიარო მუსიკა. კუბოს მოჰყვება თავდახრილი რამაზ თაყაშვილი. რამაზს სამი შავფრაკიანი მამაკაცი შორიახლო მოაცილებს. კუბო ჩამოდგეს. პროცესია ბაქანზე გამწკრივდა.

ჰ ა ნ ც ი (რამაზს) – მაქვს პატივი მოგესალმოთ, საბაჟოს უფროსი ჰანც კანცვერბერგი.

რ ა მ ა ზ – გმადლობთ.

ჰ ა ნ ც – მიიღეთ ჩვენი გულწრფელი თანაგრძნობა, მოწყალეო ხელმწიფევ.

საბაჟოს უფროსმა ხელი მაგრად ჩამოართვა. რამაზმა მადლობა გადაუხადა და, მიუხედავად იმისა, რომ აქ დადგენილი ცერემონილის მიხედვით, მისგან ზედმეტი სითამამე იყო – უფროსის ამაღლასაც ჩამოუარა და „გმადლობთ, ჩემო ბატონო, გმადლობთ, შენი ჭირიმეს“ ბუტბუტით ყველას ჩამოართვა ხელი.

ჰ ა ნ ც – ნება მიბოძეთ, გკითხოთ, კავკასიაში მიბრძანდებით?

საბაჟოს უფროსს რბილი, ხორხისმიერი ხმა აქვს.

რ ა მ ა ზ – დიას.

ჰ ა ნ ც – ჩემს ცნობისმოყვარეობას მხოლოდ ერთი მიზეზი აქვს; გზაში ერთ კვირას მაინც იქნებით, მიცვალებული ხომ კარგად არის მოვლილი, უბრალოდ რომ ვთქვათ, ბალზამირებულია თუ არა?

რ ა მ ა ზ – ვერ გეტყვით, კუბო არ გამიხსნია. (რამაზმა საბაჟოს მოხელეს თვალებში შეხედა).

ჰ ა ნ ც – ?!

რ ა მ ა ზ – განსვენებული, სულ მცირე, სამასი წლის მკვდარი მაინც არის.

ჰ ა ნ ც – გასაგებია (საბაჟოს მოხელეს სახეზე ძარღვიც არ შეტოკებია, თუმცა ერთი სული ჰქონდა გაეგო, რა იყო ეს სამასი წლის მკვდარი ამ საშუალო ტანის, მკვირცხლთვალება, პირმრგვალი მამაკაცისათვის, ან რა მოსაზრებით შეენუხებინა ნეშტი ამხელა გზაზე საჯაჯგუროდ).

რ ა მ ა ზ – თუ თქვენში რაიმე ეჭვს იწვევს ჩემი ტვირთი, შეგიძლიათ გახსნათ სარკოფაგი (სიჩუმე რამაზ თაყაშვილმა დაარღვია, მაგრამ მაშინვე ინანა, ჰანს კანცვერბერგს აღელვება მხოლოდ ხმის ათრთოლებაში შეეტყო).

ჰ ა ნ ც – თქვენ ხუმრობთ, ბატონო მგზავრო. მართალია, ავსტრია-უნგრეთს მკაცრი სასაზღვრო წესების სახელმწიფოდ თვლიან, მაგრამ ჯერ იქამდე არ მივსულვართ, მიცვალებული გავჩხრიკოთ.

საბაჟოს უფროსმა თეთრი ხელთათმანები გაიკეთა და მოაჯირს მიყრდნობილ ოთხ გოლიათს საჩვენებელი თითის მოკეცვით უხმო.

ჰ ა ნ ც – გთხოვთ (კონცვერბერგმა რამაზი წინ ჩაიყენა და პროცესია მატარებლისკენ დაიძრა).

რამაზ თაყაშვილი ხელდაკრევით მიჰყვება კუბოს და ზურგს უკან საბაჟოს თანამშრომლების ფრთხილ, მოზომილ ნაბიჯებს გრძნობს.

კუბო საფოსტო ვაგონში შეაჯივრეს, ქირისუფალი თავის კუპემდე მიაცილეს, ერთხელ კიდევ ჩამოართვეს ხელი და მატარებლის დაძვრის მოლოდინში გაირინდნენ.

მატარებელი დაიძრა. მატარებლის დგანდგარი ნელ-ნელა მატარე-

ბლის სრბოლის მუსიკალურ ლაიტმოტივში გადადის. თითქოსდა სცენაც ვაგონით ირწევა. ვაგონი ლურჯი ციაგითაა განათებული. დროგამოშვებით (როცა ვაგონი ნათურასთან გაივლის) სინათლე შემოიჭრება. სინათლე ხან ნარზე გულაღმა მწოლ რამაზ თაყაშვილს გადაუვლის, ხან მამუკა უფლისაშვილის კუბოს. უეცრად სარკოფაგის თავი შეინძრა. მიცვალებული ზეაღიმართა. თეთრტანსაცმლიანი მამუკა უფლისაშვილი საიქიოდან მობრუნებულს ჰგავს. ფერიც არა-ამქვეყნიური აქვს და ხმაც. რამაზ თაყაშვილი წამოხტა, ჯერ კედელს მიეყრდნო, მერე მუხლებზე დაეცა.

რ ა მ ა ზ – მაპატიეთ, თქვენო უწმინდესობავ!

მ ა მ უ კ ა – რა გაპატიოთ, შვილო ჩემო?

რ ა მ ა ზ – რომ შემეშინდა და ხელი მიკანკალებს.

მ ა მ უ კ ა – ამჟამად სახე ჩემი მე თვითონვე შემაშინებდა. ესეც არ იყოს, შენ ხომ არასოდეს გინახავს ვენეციელი ხიზანი – მამუკა უფლისაშვილი.

რ ა მ ა ზ – სწორედ ასეთად წარმომედგინეთ.

მ ა მ უ კ ა – ალბათ იმიტომ, რომ ჩვენ ყველანი ერთმანეთს ვგავართ.

რ ა მ ა ზ – ღვთის მონები?

მ ა მ უ კ ა – ქართველნი (თავის კუბოზე ჩამოჯდება).

რ ა მ ა ზ – მომიტევეთ კადნიერება, რომ თქვენი ნეშტი შევანუხე და სამშობლოს განსასვენებელს გამოვუყენე.

მ ა მ უ კ ა – სამშობლომდე ჯერ დიდი გზა გვაქვს. მზადა ხართ?

რ ა მ ა ზ – რისთვის?

მ ა მ უ კ ა – განსაცდელთათვის. ჩემი ცხედარი რომ შეგამთხვევით, შინაც, გარეთაც.

რ ა მ ა ზ – რა ბრძანებაა, საქართველოში მკვდრები ძალიან უყვართ. და მით უმეტეს, თუ მიცვალებულის თავი ეკლის გვირგვინით შეუმკიათ უკეთურ კაცთა. სამშობლოს მინა ყველას ეკუთვნის.

მ ა მ უ კ ა – სამშობლოში თავისუფლად ყოფნის უფლება უფრო დიდი ბედნიერება იქნებოდა.

რ ა მ ა ზ – ოღონდაც, მაგრამ თქვენ ხომ არ იცით, რა სულთქმაა დღეისდღის ქართლში. როგორ უყვართ და როგორ იბრძვიან.

მ ა მ უ კ ა – ჩვენი ბუნება ისე ძველია და ისე მყარი. ვეჭვობ, სამას წელს შეეცვალა ზნე და არსი ქართლოსიანთა.

რ ა მ ა ზ – თქვენ შეჭირვებული, ქანცმილეული ქვეყნის ყარიბი მნირი ნახვედით და იმპერიაში ბრუნდებით.

მ ა მ უ კ ა – მეც ეგ მაშინებს. რაკი ქართლის დიდებულთა ნაბიჯებს და ნამოქმედარს ურდოში სწონიან, ჩემთვის ღიმილსღა გაიმეტებენ და ისიც ცალყბად, ე მანდ არავინ შეგვამჩნიოსო.

რ ა მ ა ზ – გაგიბედავთ შეკამათებას. თქვენი დაბრუნება უძვირფასესი მოვლენაა საქართველოსთვის.

მ ა მ უ კ ა – მაგასაც ვნახავთ. რომ იცოდეთ, როგორ არ მინდა გული გატკინონ კარიერის კიბეზე მთვლემართ. ვისაც მამული მენველ ფურად უცვნია, ქვეყანა ჯვრებზედ გაუყიდა და იმპერიის ლაქის მანტია მოუსხამს მოძმეთა მოსათოკავ-მოსალორებლად.

ვაგონის კარზე კაკუნი გაისმა.

მამუკა უფლისაშვილი კუბოში ჩანვა და სარკოფაგის თავის დახურვაში რამაზიც წაეშველა. ვაგონის კარი გაიღო. კუბეში უღვაშგანკეპილმა პორუჩიკმა შემოჰყო თავი.

პ ო რ უ რ ი კ ი – მისი იმპერატორობითი უდიდებულესობის მიერ დამტკიცებული საბაჟოს წესების მიხედვით მგზავრებს ეკრძალებათ ვაგონიდან უნებართვოდ ჩამოსვლა! (რამაზს მიუბრუნდა).

– ბატონი მაყაშვილი?

რ ა მ ა ზ – დიახ (რამაზმა ლოყებს ხელები მოაცილა და წამოდგა).

პ ო რ უ რ ი კ ი – თქვენი ბარგი სულ ეს არის?! (პორუჩიკმა

ტყავის ყვითელ ჩემოდანზე მიუთითა).

რ ა მ ა ზ – არა, თან კუბო მიმაქვს (ყურები გაუწითლდა რამაზს).

პ ო რ უ რ ი კ ი – ვიცით, ვიცით. თქვენი წოდება?

რ ა მ ა ზ – ტახტის აზნაური (რამაზს გაეცინა), საგანგებო მინდობილობათა მესამე რანგის მოხელე ამჟამად.

პ ო რ უ რ ი კ ი – საქმიანობა?

რ ა მ ა ზ – კომერსანტი გახლავართ. ევროპაში ფოტოსაქმის ლიტერატურისა და ფოტოაპარატების შესაძენად ვიყავი წასული.

პ ო რ უ რ ი კ ი – ეროვნება?! (ხელისუფლების წარმომადგენელი სიცხიანივით ისვრის სიტყვებს, გეგონებათ, მგზავრის პასუხი არ აინტერესებსო).

რ ა მ ა ზ – ქართველი (მიუგო რამაზმა და არწივის-ღერბიანი პასპორტი კუბოზე დადო). იმპერიის სრულუფლებიანი მოქალაქე.

პ ო რ უ რ ი კ ი – კიდევ კარგი, რომ ჩემი მორიგეობის დროს მოხვდით, თორემ შეიძლებოდა ეს საქმე ცუდად დამთავრებულიყო (პასპორტი ხელისგულზე გაატყა აპუნა), რისკიანი ხალხი ხართ. ნუთუ ვერ ხვდებით, რომ კუბო ვერაფერი კონსპირაციაა კონტრაბანდის გადმოსატანად?

რ ა მ ა ზ – მაქვს პატივი მოგახსენოთ, რომ არათუ თქვენს მონა-მორჩილს, ჩემი გვარის ვერც ერთ წარმომადგენელს ვერ იხილავთ ვაჭრუკანა-კონტრაბანდისტის როლში. (რამაზ თაყაშვილი წელში გაიმართა. საბაჟოს მოხელეს აშკარად შეეტყო, რომ ეწყინა. არც მგზავრის ამაყი კილო მოეწონა და არც იმის შესაძლებლობა, რომ კუბოში მართლა შეიძლებოდა მიცვალებული ყოფილიყო).

პ ო რ უ რ ი კ ი – გაფრთხილებთ, სანამ ამ ოთახში მესამე პირი არ არის, შეგვიძლია ერთმანეთს ვენდოთ, როცა ჩხრეკას დავინწყებთ, თუნდაც უმნიშვნელო საბაჟო ცულლუტობისთვის უმკაცრესად დაისჯებით.

რ ა მ ა ზ – მესმის.

ჩინოვნიკმა მაგიდასთან მიიღობინა და ზარი ააჟღარუნა.
ჩხრეკა დიდხანს გაგრძელდა.

ჯერ რამაზი დააყენეს ოთახის შუაგულში და სთხოვეს ყველაფერი გაეხადა.

კვართ-სანმერთულის ამარა, ფეხშიშველი იდგა ცივ იატაკზე ტახტის აზნაური და მაგიდის გასწვრივ, კედელზე, ვიტტეს ლამაზ პორტრეტს შესცქეროდა.

რომ იტყვიან, საფისტონე ჯიბიანად გაჩხრიკეს, ლანჩასაც კი უტყაპუნეს ჩაქუჩი. მერე ჩემოდანი გადმოაპირქვავეს და საეჭვო იქაც რომ ვერაფერი იპოვეს, გულდანყვეტილმა პორუჩიკმა ხელები გაიფერთხა და უბრძანა, ჩაეცვა და ჩემოდანიც ჩაელაგებინა. ჯერი კუბოზე მიდგა.

ფანჯარას მიმდგარ რამაზს დიდხანს ესმოდა სპილენძის ზარის რეკვა. კუბოს მოხვედრილი ჩაქუჩის ექო დიდხანს წრიალებდა ოთახში და, საჰაერო სარკმლიდან გამძვრალი, შორს, ჰორიზონტთან, თეთრი ეკლესიის გუმბათზე იშლებოდა.

ერთადერთხელ მოიხედა და ასეთ სურათს წაანყდა: საბაჟოს ვირთხისთავა უფროსი ტაბურეტზე შემდგარიყო და თავახდელ კუბოში ლუპით იხედებოდა.

რამაზი შეზარა ამ სანახაობამ. მიცვალებულის წინაშე თავი დამნაშავედ იგრძნო, ცივ მინას შუბლით მიეყრდნო და სანამ არ უხმეს, არ შემობრუნებულა.

პ ო რ უ ჩ ი კ ი – ვინ არის განსვენებული?! (საბაჟოს მოხელე ბატის ფრთას ჩუქურთმიან სამელნეში წამდაუნუნდ ასველებდა და რალაცას წერდა).

რ ა მ ა ზ – მეთექვსმეტე საუკუნის ქართველი მოღვაწეა, მამუკა უფლისაშვილი (მშვიდად მიუგო რამაზმა).

პ ო რ უ ჩ ი კ ი – სად იყო დამარხული?

რ ა მ ა ზ – ვენეციაში.

პ ო რ უ ჩ ი კ ი – რატომ?

რამაზმა შეკითხვა ვერ გაიგო.

პ ო რ უ ჩ ი კ ი – როგორ მოხვდა-მეთქი ვენეციაში?

რ ა მ ა ზ – ვერ გეტყვით. მე პირადად მისი ბიოგრაფიიდან ცოტა რამ ვიცი. საეკლესიო გამოკვლევებს და საგალობლებს წერდა. სიმართლე გითხრათ, არც ვიცოდი თუ იტალიაში იყო დამარხული. ერთ მისიონერს შემთხვევით წამოცდა, აქ, სხვათა შორის, ბოკაჩიოს მეოთხე წყალქუჩაზე ქართველი კაცის საფლავიაო. დავინტერესდი, ხუთი დღე ველოდე ზღვის უკუქცევას. წყალმა რომ დაიკლო, ჯვარი გამოჩნდა. ჯვარზე, ქვემოთ ფირფიტა იყო გაკრული და „მამუკა უფლისაშვილი“ ეწერა. მამუკა უფლისაშვილის სახელი ყველა ჩემმა თანამემამულემ იცის. რაკი სამშობლოში მისი გადასვენების განზრახვა ჩავიდე გულში, არ მოვეშვი. ჩემი საქმეები განზე გადავდე და შევებო. ნებართვის მისაღებად რომის პაპთან მისვლაც დამჭირდა. ბოლოს, როგორც ხედავთ, ყველაფერი კარგად დამთავრდა.

პ ო რ უ ჩ ი კ ი – რა ნათესაური კავშირი გაქვთ მიცვალებულთან?! (ეტყობოდა, რამაზის მიერ მოთხრობილმა ამბავმა საბაჟოს მოხელე სრულიადაც არ დააინტერესა).

რ ა მ ა ზ – მე... (რამაზმა ხელისგული მოისრისა) არაფერი.

პ ო რ უ ჩ ი კ ი – მაშ, რა მიზნით მოასვენებთ ცხედარს?

რ ა მ ა ზ – უბრალოდ, ქართველი კაცია და...

პ ო რ უ ჩ ი კ ი – როგორ! (იმპერიის საზღვრის დამცველი ფეხზე წამოდგა) დადიხართ ასე ევროპაში ქართველები და თუ სადმე ქართველის საფლავს ნახავთ, ამოთხრით და სამშობლოში მიარბენინებთ? კარგი გართობაა, ჩემმა მზემ!

რ ა მ ა ზ – ეს უბრალო ქართველი არ გახლავთ (რამაზს სიბრაზისაგან პირი გაუშრა), დიდი ქართველი მამულიშვილი და მეცნიერია.

პოროჩიკი – მით უმეტეს! შენ გგონია, დიდი პატივი ეცი, მინიდან რომ ამოთხარე?! (ვირთხისთვალეზამ გაცინება სცადა და წინ გამოშვერილი სამი კბილი შემზარავად გამოაჩინა). ვენეციაში დამარხვა ხუმრობა საქმე ხომ არ გგონიათ? ვინ მოგცათ ნება მიცვალებულის წინაშე ასეთი მკრეხელობა ჩაიდინოთ? საქართველოში დამარხვა რომ სდომებოდა, თვითონ იზრუნებდა ამაზე სიცოცხლეში. არ მიატოვებდა თქვენ ქვეყანას და ვენეციაში არ ამოყოფდა თავს. დამიხედეთ ამას! ახალი პროფესიის კაცი – მკვდრების შემგროვებელი!

რამაზ თაყაშვილი მიხვდა, რომ საბაჟოს მოხელე შარზე იყო და გაჩუმება არჩია. სწორედ ამ სიჩუმემ გაჭრა. ვირთხის ნათესავმა წერა დაამთავრა. ვერცხლის ბუდეში ჩადებული კვერისხელა ბეჭედი დააძრო, ქალაქს სამ ადგილას გაუტკაცუნა და ოთახიდან გასვლისას ქართველ კომერსანტს ყბის კანკალით აუწყა:

პოროჩიკი – არა, არა! თქვენ თქვენსას არ მოიშლით. თქვენ თქვენსას არ მოიშლით. ჩემი საქმე რომ იყოს, ჩემი საქმე რომ იყოს!.. (შეჩერდა, ხელი ჩაიქნია და სწრაფი ნაბიჯით გაყუნცულდა ოთახიდან).

საუწყებო საქმეთა ვიცე-გუბერნატორის რაუშ ფონ ტრაუბენბერგის კაბინეტი.

თანაშემწე. კვლავ რამაზ თაყაშვილი გეახლათ.

რაუშ – უთხარით, რომ არა ვარ.

თანაშემწეს გაეცინა.

თანაშემწე. იცის, თქვენო მაღალკეთილშობილებავ, ეტლიდან გადმოსვლისას დაგინახათ. დღესაც აქ დაალამებს. იქნებ აჯობებს, მიიღოთ და მოიშოროთ.

რაუშ – მიიღოთ, მამა გიცხონდება, შენთვის ადვილი სათქმელია! – სთხოვეთ!

კარი რომ გაიღო, ტრაუბენბერგი წამოდგა და კომერსანტისკენ ხელგაშლილი წავიდა.

რაუშ – ოო, მობრძანდით, ბატონო თაყაშვილო. თქვენ ახლა ყველაზე სასურველი სტუმარი ბრძანდებით. მაპატიეთ, რომ გალოდინეთ. თანაშემწემ დროულად არ მომახსენა. დაბრძანდით, მგზავრობამ ხომ არ დაგლალათ?

მამა არ შეხვდება ასე დიდი ხნის უნახავ შვილს.

გაბადრული თაყაშვილი უხერხულობის გასაფანტავად ხელებს მუხლებზე ისვამს, გაეგონა, ვიცე-გუბერნატორი თვალთმაქციაო, მაგრამ თუ ამხელა მელა იყო, არ ეგონა.

ვერ წარმოიდგენთ, როგორ გაგვახარეთ. თქვენ ნამდვილი გმირი ხართ. ჩვენი დღეების გმირი. სამასი წლის შემდეგ მამუკა უფლისაშვილს თავისი სამშობლოს მინა მიიბარებს. ეს ხომ ზღაპრის ახდომას ჰგავს. ეს ხომ ჩვენი დიდი ხნის ოცნება იყო. გაგიჭირდათ საფლავის მიღება?

რამაზმა გაიფიქრა, ამან თუ ასე ილაპარაკა, ისე გამიტყუებს კარებისკენ, რომ სიტყვას არ ჩამაგდებინებსო და საქმეზე გადავიდა.

რამაზ – ჩემი განვალება რა ანგარიშში ჩასაგდება, თქვენო მაღალკეთილშობილებავ, ჩემ ადგილას ყველა ასე მოიქცეოდა. ახლა თქვენი შეწევნით, ამ ძვირფას ნეშტს სათანადო პატივისცემა და დაკრძალვა უნდა.

ვიცე-გუბერნატორს არ ესიამოვნა, რომ ასე ჩქარა ალავერდს მისკენ გადავიდნენ.

რ ა უ შ – რასაკვირველია, რასაკვირველია... კერძოდ რა გაქვთ მხედველობაში?

რ ა მ ა ზ – ორი მთავარი საკითხი, თქვენო მაღალკეთილშობილებავ: საიდან გამოვასვენოთ და სად დაიკრძალოს.

რ ა უ შ – მე რა შუაში ვარ? (ეს უკვე აღარ იყო ტრაუბენბერგისეული ემპაკობით ნათქვამი. ვიცე-გუბერნატორმა წყენა ვერ დამალა და წამოდგა, თუმცა იქვე სცადა ავყიად წამოსროლილი სიტყვის გამოსწორება). მე, რაც შემძლია. ერთი სიტყვით, თქვენი ხმალი და ჩემი კისერი...

რამაზ თაყაშვილი მიხვდა, რომ გაიძვერა მოხელე ფონს ეძებდა და გზა გადაუჭრა.

რ ა მ ა ზ – მოგეხსენებათ, დაკრძალვისა და ქორწინების საკითხები უშუალოდ თქვენ კომპეტენციაში შედის.

რ ა უ შ – საერთოდ კი... რასაკვირველია... მაგრამ ეს კერძო შემთხვევა გახლავთ... ეს უბრალო დაკრძალვა არ არის... სიმართლე გითხრათ, ჩემთვის ეს სრულიად მოულოდნელი იყო...

რ ა მ ა ზ – ??

რ ა უ შ – როცა ასეთი საქმე გადაწყვიტეთ, უნდა შეგეთანხმებინათ, რომ იტყვიან, საქმის კურსში უნდა ყოფილიყო ქალაქის დეპარტამენტი. თქვენ ფაქტის წინაშე დაგვაყენეთ. ეს მთლად კარგი ვერ არის (ვიცე-გუბერნატორი წყენას ვერ მალავს).

რ ა მ ა ზ – მართალი ბრძანდებით, თქვენო მაღალკეთილშობილებავ, მაგრამ მე ხომ წინასწარ არ ვიცოდი. იქვე იტალიაში შემთხვევით გავიგე. მოგეხსენებათ, შეთანხმების და მოთათბირების დრო არ იყო. ახლა, ავად თუ კარგად, საქმის ნახევარი გაკეთებულია. უკანდასახევი გზა არა გვაქვს – მიცვალებული მიწას უნდა მივაბაროთ.

რ ა უ შ – საქმეც ისაა, მონყალეო ხელმწიფე, რომ უკანდასახევი აღარ გვაქვს. ამას სხვანაირი განსჯა-დაფიქრება უნდა. დაკრძალვამ საშიში ფორმები რომ მიიღოს?! ხალხს ისედაც ბუნტისკენ უჭირავს თვალი, წუმწუმის ალიც საკმარისია და დემონსტრაციად გადაიქცევა თქვენი უფლისაშვილის დაკრძალვა, მერე თქვენ განზე დადგებით, პასუხს კი მე მაგებინებენ.

ორივენი სდუმან.

რ ა მ ა ზ – დაყოვნება იქნებ უარესი იყოს ამ საქმისათვის, თქვენო მაღალკეთილშობილებავ. გარწმუნებთ, დაკრძალვას საშიში მიმართულება არ მიეცემა. ქალაქი დაიტირებს თავის წინაპარს. იქნებ უკეთესიც იყოს. სამასი წლის ცხედართან გამართული პანაშვიდი საეჭვო პირებსაც კი სამიოდე დღით დაავიწყებს ეკონომიური და პოლიტიკური ბრძოლის საქმეს.

რ ა უ შ – თქვენ მხედველობიდან ერთი რამ გრჩებათ. სამაგიეროდ ეროვნულ გრძნობებს გააღვივებს. ნაციონალური დროშების ფრიალს მოჰყვებიან. არ გახსოვთ, რა ამაზრზენი ამბები მოჰყვა დავით ერისთავის ბალაგანს? მაშინაც ასე უმტკიცებდნენ, თურმე, გუბერნატორს, ეთნოგრაფიული სპექტაკლია, უმტკივნეულოდ ჩაივლისო.

რამაზი დარწმუნდა, რომ გამოქეცილ ვიცე-გუბერნატორს გზაკვალი ვერ აუბნია და უკანასკნელ ხერხს მიმართა.

რ ა მ ა ზ – დაყოვნება შეიძლება დამლუპველი აღმოჩნდეს-მეთქი, თქვენო მაღალკეთილშობილებავ. მთელმა ქალაქმა იცის, რომ კუბო ჩემს სახლშია. მესამე დღეა, ყოველ საღამოს ჩემს ჭიშკართან უცნობებს ვხედავ. რაც დრო გადის, ემატება ხალხი. ჩემს სახლთან

დემონსტრაციის გამართვას სჯობს დაკრძალვას სახელმწიფოებრივი ხასიათი მივცეთ. რომელიმე დაწესებულების შენობიდან გამოვასვენოთ. პოლიციასაც წესრიგის დაცვის მეტი საშუალება ექნება.

რ ა უ შ – თქვენ მაინც რომელ უწყებებზე ფიქრობთ? – ყრუდ იკითხა ვიცე-გუბერნატორმა.

რ ა მ ა ზ – ყაფლან სარაჯოვის პანსიონატიდან, ან კეთილშობილთა საქველმოქმედო საკრებულოს შენობიდან გამოვასვენოთ, პოლიტიკისაგან თავისუფალი უწყებებია.

ვიცე-პრეზიდენტი ფეხზე წამოდგა.

რ ა უ შ – ბატონო თაყაშვილო, უფლებას გაძლევთ თქვენი შეხედულებისამებრ იმოქმედოთ. ჩვენი საუბარი არ შემდგარა. თქვენ ჩემთან არ ყოფილხართ და არც არავითარი თანხმობა მომიცია. ასე აჯობებს. მე ამ საქმიდან განზე გავდგები. თქვენ თვითონ მოელაპარაკეთ ყაფლან სარაჯოვს.

რ ა მ ა ზ – მაგრამ ის უთქვენოდ, რასაკვირველია, არ გადაწყვეტს. ვერ გაბედავს.

რ ა უ შ – ეს უკვე სხვა საქმეა. როცა თვით რექტორი დააყენებს საკითხს ჩემ წინაშე, შევეცდები ხელი არ შევუშალო. ოღონდ ცერემონიალი არ უნდა გაშორდეს საეკლესიო მოღვაწის დაკრძალვის ფარგლებს. საშიში რეციდივების შემთხვევაში პირად პასუხისმგებლობას თქვენ გაკისრებთ.

რ ა მ ა ზ – ვემსახურები იმპერიას! გმადლობთ, თქვენო მაღალკეთილშობილებავ. (რამაზ თაყაშვილი წამოდგა).

ყაფლან სარაჯოვი ტანდაბალი, ცისფერთვალეა, უდროოდ გამელოტებული კაცი სარკის წინ ტრიალებს. ხელში ქალაღი უჭირავს და სადღაც მაღალი რანგის შეკრებაზე წარმოსათქმელ სიტყვას სწავლობს.

ყ ა ფ ლ ა ნ ი. ბატონებო და ქალბატონებო... ქალბატონებო და ბატონებო... პატივცემულო საზოგადოებავ... მოგმართავთ თქვენ, მონყალეო ხელმწიფენო და დიდებულო გვამებო! საღათას ძილიდან ჩვენი ერის გაღვიძება მისი უკვდავების ნიშან-საბუთია. ამ გაღვიძების არაერთი ჭეშმარიტი მაგალითი ყოველდღიურად ჩვენ წინ ფეთქავს და ღაღადებს. ახლა ჭეშმარიტ მამულიშვილთა ამოცანა ის არის, მარად ოდენ სიტყვით კი არა, საქმით შევენივნეთ ჩვენს ხალხსა. ყოველი კეთილი ფიქრი თავისის ნაყოფითა ჰფასობს და ჩვენი ღვთიური ვალია მწედ და ბჭედ დავუდგეთ აბობოქრებულს ქართველობას. რა შეგვიძლიან ჩვენა? დიახაც რომ ბევრი რამ, თუ კი დავძლევთ შიშგარეულ მორცხვობას და ჩაგრულთა თანადგომას და გამოსარჩლებას შევუდგებით! (შეჩერდება, თავიდან დაიწყებს და ისევ აგრძელებს, შემოდის რამაზ. ყაფლანი მას ვერ ამჩნევს და სიტყვის ზუთხვას განაგრძობს).

რ ა მ ა ზ – შენთან ვარ სტუმრად! (ძლივს მოახერხა რამაზმა და ყურში ჩასძახა გულაჩუყებულ მასპინძელს).

ყ ა ფ ლ ა ნ – აბა ვისთან იქნები. მაგას ლაპარაკი უნდა? (რამაზს ფანჯრის რაფაზე მიუთითა, წელზე ხელი მოხვია და მაგიდისკენ წაიყვანა).

– ეს რა გააკეთე, რა ბიჭი ხარ, რომ იცოდე. სადაც კი მოვხვდი ამ ბოლო დროს ოჯახებში, ყველგან შენ სადღეგრძელოს სვამენ. მეხარბება, ძმაო, შენი. (ყაფლანი სავარძელში ტანაჯორივით ტრიალებს).

რ ა მ ა ზ – შენი პანსიონატიდან უნდა გამოვასვენოთ. (რამაზმა სიხარულისგან ატროკებულ ყაფლანს ქამანდივით ესროლა. სარაჯოვი გაქვავდა).

ყ ა ფ ლ ა ნ – ჩემი თავი გენაცვალოს, მაგრამ რატომ მაინცდამაინც აქედან? (ეს უკვე დამფრთხალი, გატეხილი კაცის ხმაა).

რ ა მ ა ზ – სახელიანი დაწესებულებაა, ეროვნული.

ყ ა ფ ლ ა ნ – მაგ საკითხზე ცოტა დაფიქრდეთ, რამაზ ჩემო (პანსიონატის გამგე შორიდან უფლის და რამაზი უკვე მიხვდა, რომ ამ კაცს უარის თქმა მტკიცედ აქვს გადანყვეტილი). არ ავჩქარდეთ და საქმე არ გავაფუჭოთ. იმ უწყებასთან, საიდანაც გამოვასვენებთ, რალაც კავშირი ხომ უნდა ჰქონდეს.

რამაზი დარწმუნდა, რომ საუბრის გაგრძელებას აზრი აღარ ჰქონდა და, ცოტა არ იყოს, გაბრაზდა.

რ ა მ ა ზ – როგორ? პანსიონატთან მამუკა უფლისაშვილს კავშირი არა აქვსო, შენ ამბობ, ყაფლანი ამბობ ამას?

ყ ა ფ ლ ა ნ – ახლა ასე თუ ვიმსჯელებთ, ვისაც ერთი სტატია დაუნერია, რალაც კავშირი ყველასა აქვს ჩვენთან, მაგრამ ხომ ფაქტია, რომ ჩვენი თანამშრომელი არ ყოფილა და არც ამ პანსიონატში მიუღია განათლება.

რ ა მ ა ზ – რას გეტყვი, იცი? (რამაზი წამოდგა და შარვლის ჯიბეში ხელები ჩაიწყო). არ შეიძლება, ძმაო, ასე. ასე აწყობილად და თავაუტკივრად ნუ ცხოვრობთ. სირცხვილია. მაშინ გადადექი ამ პოსტიდან, თუ ერთი ბენო გაბედულება არ გაგაჩნია და დაჯექი სახლში. შენი ჩრდილისაც გეშინია და კაცმა რომ გკითხოს, თავს დადებ შენი ქვეყნისთვის. ეს შენი პროფესორობა და მსოფლიო სახელი იმიტომ უხარია ქვეყანას, რომ რალაცაში შეენევი, რალაცაში გამოადგები. ილიას თქმისა არ იყოს, ერთ-ორ გულმოსაფხან სიტყვას მაინც ეტყვი, შე კაცო.

ყაფლანი დატუქსვას დიდი ხნის გადაჩვეული იყო და აიმრიზა.

ყ ა ფ ლ ა ნ – შენ შენსას მიერეკები და ახლა ჩემიც მოისმინე. რომ იცოდე, არც ეგრეა საქმე, შენ რომ ფიქრობ. შენ რა იცი, რას ვაკეთებ მე და რა ცეცხლში მაქვს თავი შეყოფილი ყოველდღე. შენ რა იცი, რა კბილებით მიჭირავს ჩვენი ენა ამ პანსიონატში. გააკეთებთ პატარა რალაცას და მაშინვე გმირის ნათელს დაიდგამთ თავზე. რა ნახე ასეთი, შე კაი კაცო. ჭკუას რომ მარიგებ, შენი ნაფიცი მონაფე ხომ არ გგონივარ? როგორ შეიძლება მამუკა უფლისაშვილის ამ კედლებიდან გამოსვენება. ათასი „ბუნტოვშიკი“ მყავს. იტყვის რომელიღაც თავგახურებული ახალგაზრდა რამეს და სულ დაგვიხურავენ ამ პანსიონატს. შენ გაეცი მერე ქართველ ერს პასუხი. (ისეთი ექსტაზით, ისე პათეტიკურად ლაპარაკობს სარაჯოვი, უცხო კაციც ადვილად დაასკვნის, რომ ქართველი ერი ამ გამოჩენილ მოღვაწეს ფეხებზე ჰკიდია. კარგად ბრძანდებოდეთო, – სხვათა შორის დაუგდო და პანსიონატის გამგეს თავისი გრძელი მონოლოგი პირში შეატოვა).

რამაზ თაყაშვილს აუდიენცია აქვს კეთილშობილთა საქველმოქმედო საკრებულოს მარშალთან. თავადი ნოშრევან ამილახვარი ოთხმოცს გადაშორებული, ყრუ მოხუცი სავარძელზე განოლილა, გენერლის ბრჭყვიალა ქამარი ისე ღონივრად შემოუკრავს, რომ სულს ძლივს ითქვამს. ყბებსმიჭერილ მაღალ საყელოში წამდაუნუმორ თითს იყოფს, რომ ჰაერი გადაყლაპოს.

მის წინ ჩიხტიკოპიანი ქალი ჩონგურს აკვნესებს. იქვე ზის რამაზ. სამივენი მღერიან: „ჩონგური საქართველოა, სიმები ჩვენ ვართ ყველაო“.

ნ ო შ რ ე ვ ა ნ – პირველად რომ მითხრეს, ყურებს არ დავუჯერე. არ იქნება-მეთქი მართალი. ბატონო კომერსანტო, ამ სიბერეში ცოტა ურწმუნო გავხდი, მაპატიეთ, მე აღარც კი მეგონა, თუ ასეთი მამულიშვილები კიდევ

არსებობდნენ. დღეს ყველას თავისი თავი უჭირს, რომელი ქკუათმყოფელი წამოიღებდა-მეთქი კუბოს იტალიიდან, მაპატიეთ, ბატონო კომერსანტო? (ამილახვარს რამაზის სახელი უკვე მესამედ დაავიწყდა). მე დღეს ბედნიერი კაცი ვარ. ნუთუ ეს მართალია. ნუთუ ჯერ ყველაფერი არ დამთავრებულა. სასწაული ერი ვართ ჩვენ. აი ნახავთ, ისტორიის ამ მოსახვევსაც გავივლით და გაღმა გავცურავთ. ნუთუ მამუკა უფლისაშვილს თავისი სამშობლოს მიწა მიიბარებს?!. ეს... ეს... ეს ხომ ჩემი საშვილიშვილო ოცნება იყო! (ამილახვარს სიტყვები აღარ ეყო, თვალეზზე ჭრელი აბრეშუმის ცხვირსახოცი მიიფარა და ისევ აქვითინდა).

რ ა მ ა ზ – თქვენო უმაღლესობავ, თქვენი შეწევნა სჭირდება ამ საქმის დაგვირგვინებას! (ჩასძახა რამაზმა მხრე-ბაკანკალებულ თავადს).

ნ ო შ რ ე ვ ა ნ – რა სჭირდება?! (მოხუცმა ყურს ხელი მიაფარა).

რ ა მ ა ზ – დახმარება!

ნ ო შ რ ე ვ ა ნ – არ დაიჯერებთ (ამილახვარმა ჯერ გულისჯიბზე დაირტყა ხელი და მერე მუხლებზე). კაპიკის მოხერხებას არა ვართ, ჩვენი სალარო ასე ცარიელი არასოდეს ყოფილა.

რ ა მ ა ზ – ფული არ გვინდა.

ნ ო შ რ ე ვ ა ნ – რა, არ გნებავთ? (მარშალმა ისევ მიიფარა ყურზე ხელი).

რ ა მ ა ზ – ფული, თქვენი დასტური გვინდა.

ნ ო შ რ ე ვ ა ნ – რაზე?

რ ა მ ა ზ – ამ შენობიდან უნდა გამოვასვენოთ.

ნ ო შ რ ე ვ ა ნ – რა უნდა ჰქნათ?!

რ ა მ ა ზ – აქედან უნდა გამოვასვენოთ. სამოქალაქო პანაშვიდი აქ უნდა გაიმართოს!

ნ ო შ რ ე ვ ა ნ – ვისი?!

რამაზ თაყაშვილს ნერვები დაანყდა.

რ ა მ ა ზ – მამუკა უფლისაშვილის.

ნ ო შ რ ე ვ ა ნ – აააა... ოოო (როგორც იქნა, გაიგო საქველმოქმედო საკრებულოს მარშალმა, მაგრამ ვაი ამ გაგებას!). არ გამოვა ეგ საქმე. თქვენ ახალგაზრდა კაცი ბრძანდებით. თქვენ არ იცით, ამას რა მოჰყვება. ძლივს წყალობის თვალთ გამოიხედა იმპერატორმა ჩვენკენ. ახლა, გაზაფხულზე ალექსანდრ მიხაილოვიჩს ველით ბორჯომში. მაგ საქმეს ვერ ვიზამ. ხლაფორთში თავს ვერ ჩავიგდებ. თქვენ არ იცით, ბატონო კომერსანტო, თქვენ, ოცდათორმეტ წელს დაბადებულიც არ იყავით. ნუ გვინყენთ, ჩვენ სხვანაირი ცხოვრება გვქონდა. თქვენც რომ გეხებათ მეტეხის ყაზარმები, სხვანაირად ილაპარაკებდით. მე თვითონ ათი წლის ბიჭი ვიყავი, მაგრამ ჩემი უფროსი ძმა ქაიხოსრო ელიზბაროვიჩ ამილახვარი შეინირეს. მისი საფლავიც კი დაგვეკარგა. (მარშალმა ისევ აიფარა ცხვირსახოცი და ტირილით გული რომ იჯერა, კომერსანტი მის კაბინეტში აღარ იყო).

რამაზ თაყაშვილის ბინა. ოთახის შუაგულში დევს კუბო. კუბოს ცისფერი შუქი ანათებს. კუბოზე უფლისაშვილი ჩამომჯდარა. იქვე, სკამზე რამაზ თაყაშვილი ზის. ორივენი თავდახრილნი სხედან და თავიანთ ხელებს დასცქერიან.

მ ა მ უ კ ა – უფრო კაცთა გულგრილობამ შემადრწუნა. როგორ წარმოვიდგენდი, თუ ასე წახდებოდა ქვეყანა.

რ ა მ ა ზ – მაგ დასკვნის გაკეთებას ნუ იჩქარებ. ქვეყანა იქნებ სხვანაირად ფიქრობს. სხვათა შორის, მე მათიც მესმის.

მ ა მ უ კ ა – რა ბრძანებაა. ცვედანთა ლაშქარს დაუპყრია მთელი ქალაქი. მე სამასი წლის წინათ გარდავსულვარ. რა უფლება მაქვს, ჩემი სარკოფაგით ადამიანებს

მშვიდი ძილი დაუფრღვიო და ადამიანებს საშიშროება შეეუქმნა.

რ ა მ ა ზ – მაგრამ თქვენ ხომ ერის დიდება და სინდისი ხართ?!

მ ა მ უ კ ა – ჩანს, იმათთვის, ვის კიბეზე სიარულითაც ამოდ დაშვრი, ღირსებაზე მეტად კუჭი ფასობს.

რ ა მ ა ზ – თქვენს დროს ვით იყო?

მ ა მ უ კ ა – აღარ მახსოვს. მგონი ასე იყო მაშინაც.

რ ა მ ა ზ – ხვალ სათათბიროს თავმჯდომარეს უნდა ვეახლო.

მ ა მ უ კ ა – ნება შენია. ოღონდ გახსოვდეს, ამაყად, ყინჩად გეჭიროს თავი. არ შეიძლება არ იცოდეს მეფისნაცვალმა, რომ მე მარტო შენი მიცვალებული როდი ვარ. და იქნებ სხვა დროს სხვა თაყაშვილმა მისი კუბოც ასე გაიდოს მხარზე და სამშობლოში ჩამოასვენოს.

სინათლე ქრება. რამაზ თაყაშვილი სათათბიროს თავმჯდომარის კაბინეტშია. თავმჯდომარეს სახარებასავით უჭირავს წიგნი და რუსულს სწავლობს.

თ ა ვ მ ჯ დ ო მ ა რ ე – დარაგიე ტოვარიშჩი. რაზრეშიტე იზ სოლნეჩნოი, სოლნეჩნოი! (რამაზს). რა ძნელი გამო-სათქმელია.

რ ა მ ა ზ – არ მინდოდა თქვენი შენუხება, მაგრამ სხვა გამო-სავალი არ არის. დამნაშავესავით დავდივარ და ქვეყ-ანაზე თავი ვერ გამომიყვია. იყო დამარხული კაცი მშვენივრად, იტალიის მინაში, არავინ ანუხებდა, არა-ვინ ურღვევდა საუკუნო ძილს. მე მეგონა, კარგს ვა-კეთებდი. მოვისისხლფასე ორიოდ კაპიკი და მამუკა უფლისაშვილის ნეშტი თბილისში ჩამოვასვენე. ერთი თვეა შინ მიდევს კუბო. ერთი თვეა ღამეები არ მძი-ნავს, ღილის ხუთ საათზე წამით ჩათვლემილს დამა-დგება მიცვალებული თავზე და ხელებგამონვდილი მემუდარება: რა გინდოდა, რას მერჩოდი, ან შენი თავი რატომ ჩაიყენე ასეთ დღეში, ან მე რაღაზე ამო-

მაგდე მინიდანო. თქვენს იქით გზა არა მაქვს. ილაჯი გამინყდა, მოთმინება დაგკარგე... (მხარზე ხელისდადება იგრძნო და გაჩუმდა, ვერც კი შეამჩნია, როდის წამოდგა თავმჯდომარე და როდის მივიდა მასთან).

თ ა ვ მ ჯ დ ო მ ა რ ე – შეგიძლიათ არ გააგრძელოთ (სა-თათბიროს თავმჯდომარეს გაბზარული, ნერვული ხმა აქვს). ეს ყველაფერი უკვე ვიცი, ერთი თვეა ველი თქვენ მოსვლას. რატომღაც გვიან გაგახსენდით. გელაპარაკებით, როგორც სახელმწიფო მოხელე და არც ჩემი ქვეყნისადმი სიყვარულის დამტკიცებით ვა-პირებ თქვენი გულის აჩუყებას. იფიქრეთ, როგორც გსურდეთ, მაგრამ მეც მოსვენება დაგკარგე, ამ ერთი თვის განმავლობაში. არ გიხმეთ მხოლოდ იმიტომ, რომ მინდოდა თქვენ თვითონ გაგხსენებოდით და მოგეძებ-ნეთ. ჩემი გაუხსენებლობა ძნელია, რადგანაც გაზეთე-ბი ყოველდღე მიხსენებენ (გაეცინა). ხან კარგად და ხან აუგად. არც მოძებნაა ძნელი. უფლება მომეცით ვი-ფიქრო, რომ აქამდე თქვენი მოუსვლელია მხოლოდ და მხოლოდ ჩემდამი თქვენი უნდობლობით იყო გამონვეული. გასაგებია, თქვენ ფიქრობთ, მე საკმაოდ დიდი თანამდებობა მიჭირავს იმპერატორის კარზე იმ-ისათვის, რომ მამუკა უფლისაშვილის დაკრძალვაზე ვიფიქრო, ასე გადაწყვიტეთ თქვენ ყველამ. არ არის ასე, მონყალეო ხელმწიფე. ჩემი საიმპერიო სამსახური ხელს როდი უშლის საქართველოს მომავალზე ჩემს ფიქრს. შეიძლება სხვადასხვა იყოს ჩვენი ქვეყნისათ-ვის ჩვენი სამსახურის მასშტაბები და მის მომავალსაც სხვადასხვანაირად ვჭვრეტდეთ, მაგრამ დამერწმუნ-ნეთ, მე ჩემი ქვეყნის სიცოცხლისა და ბედნიერების სურვილით ვდგები ყოველ ცისმარე. ვიცი, თქვენთვის ახლა ძნელია ამის დაჯერება. ჩემი სიტყვები, ცოტა არ იყოს, მევე მეჩვენება პათეტიკურად. ერთი შენიშვნა მაინც უნდა მოგცეთ: თქვენ თვითონ გამოიგონებთ იქ,

ქვემოთ „პრობლემებს“ და თვითონვე ხართ გულმოსულნი. რა გინდოდათ მავანისა და მავანის კარს რომ აწვებოდით? განა არ იცით, არც ერთ მათგანს უჩემოდ ამ საქმის გადანყვეტა არ შეეძლო? ჰოდა, ჩემგან დაგეწყით, ჩემო ძვირფასო, ვინ გაავრცელა ქორი, თითქოს სახელმწიფო სათათბიროს თავმჯდომარეს ასეთი საქმეებისათვის არ ეცალოს? განა ამგვარი წინადადებით მოსული რომელიმე თქვენთაგანისთვის აუდიენციაზე უარი მითქვამს?

რ ა მ ა ზ – ბოლოს და ბოლოს, რას მოვითხოვთ? ძვირფასი ნეშტი სამშობლოს მიწამ მიიბაროს, სხვა ხომ არაფერს.

თ ა ვ მ ჯ დ ო მ ა რ ე – აქ მთელი პრობლემა იმაშია, რომ მთლად უცოდველი არც თქვენ ბრძანდებით. ნუ მიწყენთ კი.

რ ა მ ა ზ – მე? რა ბრალი მიმიძღვის?

თ ა ვ მ ჯ დ ო მ ა რ ე – თქვენ თვითონ შეუწყვეთ ხელი ამ ამბის გახმაურებას. კაცმა რომ თქვას. ხელსაც გაძღვედათ: რამაზ თაყაშვილი მამულიშვილის კუბოთი სახელმწიფო მოხელეთა კარდაკარ დადის. კარგად ჟღერს, ხომ კი?

რ ა მ ა ზ – მაპატიეთ, მაგრამ მე სახელის შოვნის სხვა უფრო დიდი ასპარეზი მაქვს, ვიდრე მიცვალებულთა თავის მიწაზე დაბრუნებაა.

თ ა ვ მ ჯ დ ო მ ა რ ე (გაბრაზდა) – ასე რომ არ ყოფილიყო, ყოველგვარი აჟიოტაჟის გარეშე ჩამოიტანდით და მეორე დღესვე მიაბარებდით მიწას.

რ ა მ ა ზ – ახლა რაი ვქნათ?

თ ა ვ მ ჯ დ ო მ ა რ ე – ჩემი დიდი სურვილის შემთხვევაშიც კი ამ საკითხის ერთპიროვნულად გადანყვეტა არ შემძლია. სამწუხაროდ, ქალაქი ღელავს. შეიძლება დაკრძალვას ინციდენტი მოჰყვეს. მოვეთათბირებთ ზევით და იქნებ მივალწიო, დაკრძალვის ცერემონიის ჩატარებას პოლიციის გაძლიერებული მეთვალყ-

ურეობის ქვეშ, თქვენი პირადი პასუხისმგებლობით.

რ ა მ ა ზ – დიდად გმადლობთ.

თ ა ვ მ ჯ დ ო მ ა რ ე – ეს ჯერ მხოლოდ ჩემი სურვილია. ქვეყანას ნუ მოსდებთ. საერთოდ, თქვენ, „ეროვნულ გამირებს“, გრძელი ენა გაქვთ. კარგად ბრძანდებოდეთ.

სინათლე ქრება ძველი ქართული საგალობლების ფონზე მოაქვთ სარკოფაგი, რომელსაც ნელ-ნელა წითელი შუქი ადგება. კუბო მხარზე შეუდგამთ მუშტმეკრულ მოქალაქეებს და უძველეს ქართულ სიმღერას აგუგუნებენ. ასე მოიწვევენ წინ და ავანსცენაზე გამოდიან.

მეორე მოქმედება

პირველი მოქმედების ფინალის მუსიკალური აკორდით იწყება მეორე მოქმედება. ოთხ მამაკაცს წითლად განათებული კუბო ისევ შემოაქვთ და სცენის შუაგულში დგამენ. სინათლე ქრება. მოისმის რადიოს ხმები. თითქოს ტრანზისტორის ლილაკს ვილაც ატრიალებს. სხვადასხვა ენაზე სხვადასხვა ხმები ცვლის ერთმანეთს. მათ შორის ქართულიც და რუსულიც. საშინაო თუ საგარეო ცხოვრებას შეეხება ნაწყვეტები. რუსულად ჩერნობილის ავარიის ინფორმაცია გაკრთა და ბოლოს ახალი ცნობაც, ამერიკაში სსრკ საგარეო საქმეთა მინისტრის ვიზიტის შესახებ. ტრანზისტორი ჩუმდება და სცენის სიღრმიდან მოდის თმათეთრი გრიგოლ ბაქრაძე. მკერდზე სურათის ცარიელი ჩარჩო აუხუტებია. მოიტანა და კედელზე დაჰკიდა. მაყურებლისკენ შემობრუნდა.

გ რ ი გ ო ლ – მიხარია, ბაბა, შენი ახლანდელი განიწმამება. ასე უნდა, აბა რა. რომ არ გეთქვა ჩემთვის, რას დაგვჩხავი ყვაავივით, ნახავ აგერ, თუ არ შევცვლით ქვეყანას, თუ არ დაიყაროს სამ-ოთხ წელიწადში სარჩო-საბადებელიო, მენყინებოდა. შენი ქიჩმაჩი და დაჯერებული გასვლა-გამოსვლა გულს მიხარებს. თუ არ გჯერა იმისი, რასაც აკეთებ, ნყლის ნაყვავა ყველაფერი. როგორ მითხარი, თქვენ, ძველებს კვირაში ორი პარასკევი

გაქვთო? თქვენი გაფუჭებულიც და ჩვენიც, ახლა ორივე ერთად ჩვენი გასასწორებელი შეიქნაო? იქნება მართალიც ხარ, მაგრამ სანამ ქვეყანას გაასწორებდეთ, სანამ გამრუდებულ საქმეს წაღმა წაიყვანდეთ, მანამდე თავდაჭერა და მოკრძალება გმართებთ. არაა ასე ადვილი წლების ნამუდრეგალის გამოკეთება. შენ თვითონ ამბობ: გონჯ პატარძალს ფერ-უმარული ველ-არას უშველისო, შენც რომ არ მითხრა, ძალათ გამლამაზებლებს რომ არ ჰგავხართ, მეც გატყობთ კოჭებში, მაგრამ ვნახოთ, რა ქალაქს ააშენებთ – „აგერ შენ და აგერ კრეტაო“, – ბერძნები იტყვიან. ძირძველი, ჭკვიანი ხალხია ბერძნები. იქნებ, მე ველარ ვიცხოვრო თქვენს ანაყვავებ ქვეყანაში, მაგრამ ღმერთმა ხელი მოგიმართოთ ამ თქვენს სანალმართო ჩანაფიქრში. ისე, ძალიან კი მინდა ვნახო, რამდენ ხანს შეგრჩებათ ქვეყნის განახლების ხალისი.

არაა, ბაბა, ასე ადვილი-მეთქი, რომ გეუბნებოდით, არ გჯერა, ვხედავ. ნამდვილად ასე სჯობია. შენ რომ ჩემთან ჭკუის საკითხავად მოსულიყავი, იქნებ ისეთი რა მერჩია, ერთხელ და საბოლოოდ გაგტეხოდა გული და სხვა საჭიდაო-საასპარეზოს დადგომოდი. მიდით, სცადეთ თქვენც, იქნებ თქვენმა აჯობოს, იქნებ არც ისე ბნელადაა საქმე, როგორც მე მგონია ახლა, ამ წუთში. თქვენი მდგომარეობა ჩვენსაზე იოლია-მეთქი რომ გითხრა, არ გენყინოს. ოთხმოცს გადაშორებულ კაცს რალაცები დამეჯერება და, თუ ცოტას მაინც მენდობი, მადლობელი ვიქნები. ჩვენ ვინ გვეტყოდა, მთლად კარგად არ გვაქვს ჯერ გარკვეული, რა გვინდა ისტორიისგანო, მაგრამ ურმის და გზის არ იყოს, ახლა გამოჩნდა, რომ არც თავიდანვე აგვიღია მთლად სწორი გეზი. ჩვენ, უბრალო ხალხს, გვეუბნებოდნენ: რავარც იქნა, მივაგენით ჭკუის მადანს, ეშველება ანი მუშას, ახალ ქვეყანას ვაშენებთ და

მოგვეყვითო. არ მივყვები ამნაირ ჭკვიანურ დაძახილს? ხელი დავიკაპინეთ და მივყევით. მე მუშაკაცი ვარ, ბაბა. კი, ობჩის ოთხწლელი დავამთავრე და ორწლიან გადასამზადებელზეც ვიმეცადინე, მარა მიწის საქმე ვარჩიე ყველაფერს: ჩემი დღე და მოსწრება თოხს უურტყამდი მიწას. თოხს მიწას ვერ ააცილებ და ე მყნობა-წინდვა და მარგვლა-მოროდი ჩვენ, ქართველებს, ათაბაბადან დაგვეყვა. დიდი სკოლა-ფილოსოფია ამ საქმეს არ სჭირდება. ჩემ დღეზე გიყვები, სხვის ცხოვრებასთან რა ხელი მაქვს. სხვაი, ალბათ, სხვანაირად ცხოვრობდა. ახლა თქვენი ძალა იმაშია, რომ შეგიძლიათ გადახედოთ ჩვენს გზას და დედალ-მამალი ცალკე დაალაგოთ; რაში ვიყავით მართალი და რაში არა – გაზომ-ანონოთ და კაი გაიჭკუისოთ, ცუდი გადაყაროთ. ჩვენ ვისთვის შეგვეხედა, ჩვენ წინ ვინ იარა? როგორც გაზეთებშია: ისტორიის ახალ ფურცელს ვწერდით, „კი, რასაკვირველია, ყველაფერი ანონ-დანონილი გვაქვს, არ შეგეშინდეთ, მისხალში არ შევცდებითო“, – გვეუბნებოდნენ ჩვენი ბელადები, მარა შეუმცდარი არი ვინმე?

ახლა ამას რატომ გელაპარაკები, თუ იცი, პატიება უნდა გთხოვო, ბაბაია, ამ დღეში რომ ჩაგაგდე, და ისიც უნდა შეგეხვეწო, რომ საფლავიდან ნუ ამომიღებ. არ ვარ ამის ღირსი მე. ჩემს რწმენას ვემსახურებოდი ისე, როგორც ახლა შენ შენს რწმენას ემსახურები. რა ვიცოდი, რა ბაბილონის გოდოლს ვაშენებდი.

ისე რომ არ გამოვიდა, როგორც ჩაფიქრებული გვექონდა, ამას ახლა ქვეყანა ხედავს. რომ ვიძახოთ, ავშენდითო, თავის მოტყუება იქნება. კაი ხანს გარეთ მტერს ვუვსებდით თვალს და შიგნით მოყვარეს. ახლა ტყუილები აღარ გადის, ხელის გულივით ჩანს მთელი მსოფლიო ტელევიზორში.

სცენის ერთ მხარეს ქოროსავით დგას მომღერალთა ჯგუფი. ისინი ეპოქების მიხედვით იცვლიან იერს. ხან კონუსისებურ ქუდებს იხურავენ, ხან იხდიან და მოსასხამებს მოიხურავენ და ა. შ. ახლა ქოროს რევოლუციის ეპოქის ტანისამოსში ვხედავთ. ავრორას ზალპი, იმ დროის კანტატები. „მეგობრებო, წინ, წინ გასწი“... და რაღაც ამის მსგავსი სიმღერები გაისმის სცენაზე. გრიგოლ ბაქრაძე განაგრძობს:

გ რ ი გ ო ლ: დამიგდე ყური კარგად. რევოლუციის ბიჭების სახელით გელაპარაკები. შენზე ნაკლები არც მტკაველი გვექნდა და კაი მთქმელის კაი გამგონებებიც ვიყავით. თხუთმეტი შემისრულდა და ნიკოიაც დავამხეთ. ჩვენს სოფელში რომ ხმა ამოვიდა, ხელმწიფე ჩამოგდესო, ბევრმა არ დაიჯერა. მეფის ჩამოგდება თუ ხალხს შეეძლო, უბრალო კაცის ტვინი ვერ წვდებოდა, ხელმწიფე ღმერთის დანიშნული და ღმერთივით შეუხებელი გვეგონა. გუშინდელივით მახსოვს. მაცხოვრის ეკლესიის ეზოში შეგვყარა რევკომის წევრმა მორგოშიამ. ზარი დარეკეს, თორემ ისე ვინ გავიდოდა, დაღლილი იყო ხალხი რევოლუციებით. ასრულდა ჩვენი ოცნებაო, მორგოშიამ, გამომგზავნეს, რომ გაუწყოთ, საქართველო დღეიდან თავისუფალიაო. რავარც მოგეხასიათოთ, ისე იცხოვრეთ, აწი რაც გინდათ თქვით და რაც გინდათ აცხვეთო. მას მერე კაი დრო გავიდა, და რომ არ მოგატყუო, ისე გაბადრულ-გახარებული მეზობლები მერე აღარ მინახავს.

ქორო მღერის: „სალამი ჩიტუნებო...“

გ რ ი გ ო ლ – ყველას რაღაცა ჩინ-ტიტული ჩამოურიგა მაშინ მორგოშიამ. მე, ვითომ, თავისუფალი ახალგაზრდობის კავშირის სოფლის რაზმის კომისრად ამირჩია. წავიდა მორგოშია და ჩვენ ისევ ჩვენს ეზო-ბაღს მივუბრუნდით. კომისრობა, რევკომობა და აგიტატორობა საგარეო ხალათს მივაკიდეთ და მინას დავეუწყეთ

ჩხუტური. ქვეყანა რომ ძველებურად არ იყო, იმაზე ვატყობდით, რომ ბეგარაზე არავინ გვეძახდა და გადასახადის დაგვიანებაზე სახლში არავინ გვივარდებოდა. ათასში ერთხელ გაბონებული ფულის ტკაცუნით ტომარაგადაკიდებული რწმუნებული ჩამოივლიდა და მორცხვად ჩამოგვძახებდა: საქართველოს მთავრობას ჭადი შემოაკლდა და სიმინდს ხომ არ შეელევეთ გასაყიდადო. გარდა ამისა, სოფლის ცენტრში ხანდახან გამოჩნდებოდნენ მოკლეშარვლიანები და, ახლა მეხანძრეებს რომ ახურავთ, იმნაირქუდიანი ინგლისელები. ჯერ ჩანთიდან შავ-ყვითელ კენჭებს დაადრობდნენ და ცხვირთან მოგვიტანდნენ: ამნაირი ქვები ხომ არსად გინახავთ ამ შემოგარენშიო. მერე აუყვებოდნენ ტყეში აღმართს და კვირაობით იკარგებოდნენ. ცხოვრება თითქოს ჩანყნარდა და ჩვენს ჭირნახულსაც ფასი დაედო, მაგრამ ვგრძნობდით, რომ ასე არ გაგრძელდებოდა, მთავრობა რომ გააღებს გააღებს ჭიშკარს და განუკითხავად შემოუშვებს მტერ-მოყვარეს, ზურგზე ტომარას რომ გადაიკიდებს და სოფელ-სოფელ ივლის, მშია, შემენიეთო, არაა მისი საქმე კარგად.

რაღაც სამ-ოთხ ნელინადში აგვიხდა წინათგრძნობა. საქართველოს მთავრობა გეიქცა, ბოლშევიკები შემოვიდნენო. სანამ თვითონ ბოლშევიკები მოაღწევდნენ ჩვენს სოფლამდე, ხმა უფრო ადრე დაგვეცა. მოვიდნენ და პირველ დღესვე ცხრამეტი კაცი დაგვიჭირეს. თქვენაო მენშევიკების დამქაშები ხართაო, ჟორდანიას სამსახურში იყავით და დროებით მთავრობას უჭერდით მხარსო. ხატზე დავიფიცავ, ჩვენ არც დროებით მთავრობას ვეფიცებოდით ერთგულებას და არც მუდმივს ჩავდგომივართ კრიჭაში. გლეხები ვიყავით და გითხარი, მისი არ იყოს, მინას ვულაყუნებდით თოხს. იყავი ახალგაზრდების კომისარიო, მორგოშიამ, და რატომ ვეტყოდი უარს. ღვთის წინაშე, ცოდოს ვერ

დავიდებ, რა უნდა მეკეთებინა მე, როგორც კომისარს, არ მიკითხავს და არც თვითონ მორგოშისას უთქვამს. ადვილი შესაძლებელია, თვითონაც არ სცოდნოდა.

გამომიშვეს ორ წელიწადში, და, ის იყო, პატარა ფეხი წამოვიდგი, ცოლის შერთვას ვაპირებდი, ისევ შემაბრუნეს ციხეში და კინაღამ ჩამომახრჩვეს – ქაქუცასთან გქონდა კავშირიო. თერთმეტი კაცი გააქრეს მაშინ ჩვენი პატარა სოფლიდან. რავარც მე არ მენახა ქაქუცა, ისე არ იცოდნენ სანყლებმა მისი ასავალ-დასავალი. შევეცოდე, ალბათ, ვილაცას, და ორ კვირაში გამომიშვეს. რანაირად გადავრჩი, ახლაც მიკვირს. არაა მთლად კაი საქმე მაგ დროს გადარჩენა. სანამ არ გამაბატრაკეს და ხელახლა არ დამიჭირეს, კაი შვიდი წელი, სოფელი აღმაცერად მიყურებდა.

ქორო ერთხელ კიდეც იცვლის გარეგნულ იერს. კოლმეურნეობის შემოღების და პირველი ხუთწლეულების ამსახველი პასაჟები გაიღვებენ სცენაზე. ქორო მღერის იმ პერიოდის პოპულარულ სიმღერას: „ცაზე მთვარე ამოსულა, ნანინა ნანა, ნიშანია დარისაო, ნანინა ნანა...“ სხვათა შორის გრიგოლის გარეგნობაც თანდათან იცვლება. იგი ზოგჯერ გადის სცენიდან და იმ ეპოქისათვის დამახასიათებელ კოსტუმში მოგვევლინება. პირველად რომ გამოჩნდება, მოხუცია. მერე თანდათან ახალგაზრდა, მერე სურათების მიხედვით თანდათან ბერდება და ბოლოს ისევ ახლანდელ სახეს უბრუნდება.

გ რ ი გ ო ლ – ეს ის დროა, კოლექტივი რომ შემოვიღეთ და სიმღერ-სიმღერით რომ გადი-გამოდიოდნენ ბრიგადები სოფლის ერთი ბოლოდან მეორეში. ახლა რა არი, შემართული და დარაზმული ხალხი მაშინ უნდა გენახა. ნუნუნს ვერ გაბედავდი, წელის ტკივილს ვერ დაიჩივლებდი, კოლექტივიზაციის მტრად და მეჩრდილიად გამოგაცხადებდნენ მაშინათვე. ვშრომობ ჩემთვის, ოფლს ვინურავ, ვირის აბანოში ნამყოფი ვარ და მაინცდამაინც საერთო ბრუნვა-ტრიალში

არ ვმონანილეობ, თურმე არაა გაჩუმების და შენთვის ყოფნის დრო. უნდა იხარხარო სხვასავით და იხმაურო შენც. რომ არ ვქენი ასე, იმიტომ იყო ერთ მშვენიერ დღეს შავსიელად რომ გამომაცხადეს, ცოლშვილი ერთი თხის და სამზადი სახლის ამარა რომ დამიტოვეს, კულაკად რომ მომნათლეს და სამაზრო ციხეში მიკრეს თავი. მესამე დაჭერაზეც შვიდ თვეზე მეტი არ გავუჩერებდით; კულაკობა და ჯიუტობა არ გაბედო, თვარა ციმბირი აქეთ დაგრჩებაო. არც კულაკობა ვიცოდი რა იყო და ჩემი ჯიუტობა, ამ ხნის მოვიყარე, კაცს არ გაუგონია. ურჩობა კი არა, მთავრობას უნდა, ცეცხლში გადავარდითო, რომ დაეძახათ, პირველი გავქანდებოდი. დრო იყო იმნაირი, ჩემო ბაბა. ეკლესიები რომ დავანგრეით და საღვთო წიგნები დავწვით, ჭკუათმყოფელი იზამდა? ახლაც გაიგონებ მაშინდელ ხუმრობას, თემსაბჭოს თავმჯდომარე სოფლის თვალწინ ხატს პუგაჩს რომ ესროდა: მიქნას, აბა, თქვენმა ღმერთმა რამე, თუ არსებობს ნამდვილადო. მეტი რა გიქნას, ბაბაია, გოდოუყვანიხარ ჭკუიდანო, მნათემ დაუძახა თურმე. მართლაც და, უარესს რას დაგმართებს ღმერთი კაცს. რანაირად უნდა დაგესხას თავრეტი, ხატს თოფი რომ ესროლო.

პაუზა. შიშის მაუნყებელი მუსიკა ისადგურებს სცენაზე. მეგრული მოთქმის ან ფშავური ხმით ნატორლების ჰანგები ისმის...

გ რ ი გ ო ლ – ამ გრიალ-ჟრიამულში, ნგრევა- შენებაში და „აბა, ჰეს“ ძახილში ოცდაჩვიდმეტი მოვიდა. ისედაც ქანჭიკად მიაჩნდათ ადამიანი და იმ წლებში მთლად გაუფასურდა. შიშის ზაფრა იცი შენ რა არის? მტრისას და ავისას, აფთარი რომ შეგეჩხოს ტყეში, შეშინებით როგორ არ შეგეშინდება, მაგრამ ის შიში ერთ წუთსაა, მეტს ხომ არა. ან შენ გაიქცევი, ან აფ-

თარი. თუ თოფი გაქვს, ან შენ ესვრი, ან ის შეგჭამს, ხომ? ახლა წარმოიდგინე: უსაშველოდ გაგრძელდეს ის ერთი წუთი, აფთარი კარებზე გედგას, ვერც კარს უკეტავდე და ვერც გარეთ გამოდიოდე. ამნაირ შიშის ზაფრანში ჩავარდა ხალხი. ჯერ ჩვენი სოფელი რაა, რაღაცა სამოცი კინკილა მოსახლე ვართ და აქ რა იყო, სხვაგან რა იქნებოდა. ადგებოდი დილით, მეზობლის გადაძახების გეშინოდა. უნდა ვთქვა, ქალები ჩვენზე ყოჩაღად იყვნენ. ჩემი ცოლი, სანყალი, ძროხებს რომ მოწველიდა და გადენიდა, აივანზე ველოდებოდი; არ იქნებოდა, ახალი ამბავი არ ეთქვა. ქალები, ხომ იცი, უფრო ახერხებენ გადაძახ-გადმოძახებას. „წუხელის გაბუნია ნოუყვანიათ“, „სიხარულიძესთან ყოფილან, გამთენიისას, გაუჩხრეკიათ“ და ამნაირი სხვაც, ეს იყო ახალი ამბავი. დაღამების გვეშინოდა. დღე თითქოს არავინ განუხებდა. ღამე გვაკითხავდნენ „ხალხის მტრებს“. შუალამისას მეზობელს რომ დაეკაკუნებინა, შენ შენი დაგემართებოდა. მიეცა მაზანდა დასმენას და ცილისწამებას. ავსიტყვებს და გულბოლმიანებს ამინდი დაუდგათ. მე ოცდაჩვიდმეტის ოქტომბერში დამაპატიმრეს. რასაკვირველია, ველოდი დაჭერას. ჩემს „აყვანაში“ ხელი განაფული ჰქონდათ. სოფელში ყოველთვისაა თითო-ოროლა „დასაჭერ-დასასჯელი“. საქმეს რომ დასჭირდება, რომ მოკიდებ ყურში ხელს და ისიც ცხვარივით რომ მოგყვება. იცის, მაინც არაფერი გაუვა. გასაბჭოების დროს დამიჭირეს, ქაქუცას ამბავზე დამიჭირეს, განკულაკების დროსაც ჩამსვეს და ახლა რა ხათრ-სიყვარულით ამივლიდნენ გვერდს. გითხრა სიმართლე, დროზე მინდოდა გავეთოკეთ, შიშის ზაფრა საზიზლარი რამეა. როცა ზიხარ, ყუჩად ხარ კაცი. როცა არც იქით ხარ და არც აქეთ, მაშინ უფრო წვალდები. მომაკითხეს შუალამეზე და დიდხანს არ დამიყოვნებია ჩემი მზრუნველები, ბარგი

ჩანყობილი მქონდა. მე, რასაკვირველია, მივყევი, ორანი ხარივით განევა არ დამინყია, მაგრამ, როგორც მერე გავიგე, ჩემს ცოლს აუტეხია ერთი ამბავი. „ვინაა ტროცკისტი, თქვენ უნამუსოებოო, აღარ მოგწყინდათ მართალი კაცის დევნაო? რა პასუხს გვაძლევთ ჩვენ, ვინ ურჩენს ოთხ შვილსო“. პასუხი ის მიუციათ, რომ ჩემი დაპატიმრების ორი კვირის თავზე აუყვანიათ ჩემი ცოლიც. (ყოველ დაპატიმრებაზე გრიგოლი მიდის სცენის ერთ კუთხესთან და ოთხ მცველს შორის დგება. ბორკილდადებული. ამჟამადაც იგი დაპატიმრებულია და უეცრად მოისმა ციხის ჟრიაბული, კენესა- გოდება. კვილის ხმამ გაფხრინა ჰაერი და სცენის მეორე კუთხეში ასევე ოთხ კაცში მდგარი მარიამი გამოჩნდა. მათი შეხვედრა შემადრწუნებელია. დარაჯები ახლოს მისვლის საშუალებას არ აძლევენ).

მ ა რ ი ა მ – გრიგოლ!

გ რ ი გ ო ლ – მარიამ! შენ აქ რა გინდა, ბავშვები?!

მ ა რ ი ა მ – არაფერი არ ვიცი, გრიგოლ.

გ რ ი გ ო ლ – ვაიმე ჩემს თავს! განვალდებოდი მარიამ!

მ ა რ ი ა მ – არა, არა მიშავს... კარგად ვარ. გრიგოლ, უარესს ველოდი. თბილად გაცვია? ხალათს წააჭერი და ფეხებზე დაიხვიე, თითები არ წაგყინოს.

გ რ ი გ ო ლ – მასე ვშობი კი. ჩემზე არ იდარდო. ნამეტანი კარგ პირობებში მოვხვდი. არ შეგეშინდეს! გაგვიშვებენ მალე!

მ ა რ ი ა მ – კი, კი, შენ არ მომიკვდე. გაარკვევენ და გაგვიშვებენ, აბა რა იქნება. ბავშვების ხვარაფერი იცი?!

გ რ ი გ ო ლ – რა უჭირთ ბავშვებს. სოფელი იქ არაა?! გრამიტონი მოაშიებს ჩვენს ბავშვებს? რავა ფიქრობ შენ?

მ ა რ ი ა მ – არც გრამიტონზე მქონდა კაი სიზმარი.

გ რ ი გ ო ლ – ნუ იცი, გადარევა. შენმა სიზმრებმა ქნა ყორიფელი.

მ ა რ ი ა მ – კაი აღარ ვიტყვი აწი. ჭადს ვინ დაუკავებს ბაღნებს, მარა, ნაზიკო მეცოდება, მორცხვი გოგოა, მოუკვდეს დედა. შალიკოს შარვალი ვერ მოვუთავებ. დამაშინება უნდოდა, დედა ვარ მე?

გ რ ი გ ო ლ – ნუ გეშინია, გახვალ და შეუკერავ. აბა შენ იცი, რავარი ჭკვიანათ იქნები. ფიცხი ხარ შენ და ნერვები არ ეიშალო.

მ ა რ ი ა მ – რა მჭირს ნერვების ასაშლელი. ჩემს სიმართლეს დამიკარგავს ვინმე? ჩალით კი არაა დახურული ქვეყანა. თუ გაჭირდა, კრემლს მივწერ წერილს და მიყურონ მერე მაგენმა.

გ რ ი გ ო ლ – ნახვამდის, აბა მარიამ!

მ ა რ ი ა მ – მშვიდობით, გრიგოლ. თბილად ჩეიცვი. იშიაზმა არ გაგისხენოს!

სინათლე ქვრება. გრიგოლი და მარიამი გაჰყავთ, მატარებლის კივილის ხმა მატარებლის ქშენით იცვლება. მკრთალად განათებული ცარიელი სცენა. კულისებში ვიღაც კითხულობს გალაკტიონის ლექსს:

ცხოვრების ეტლის სადარებელი
საცაა გავა მატარებელი.
მიემგზავრება იმედი ჩემი
ბედის ვარსკვლავის სადარებელი.

ვიცი, ამ წასვლას რაც ეწოდება, –
რა საჭიროა ახლა გოდება.
მატარებლისგან როს მიმიღია
ან თანაგრძნობა, ან შეცოდება.

მატარებელი დულს, როგორც ლავა,
მატარებელი ხუთ ნუთში გავა,
ვინც სხვას აცილებს, დროა ჩასვლისა,
მატარებელი ხუთ ნუთში გავა.

აჰა, დაიძრა რკინის ბორბლები,
მივდეგ ვაგონებს, მალჩობს გრძნობები.
გემშვიდობები სამარადისოდ,
სამარადისოდ გემშვიდობები!

მატარებლის კივილი და დგანდგარი. მატარებელი სიჩქარეს იღებს. მოჩანს გრიგოლ რობაქიძე მატარებლისკენ რელსებივით განვდილი ხელებით.

ავანსცენაზე ისევ გრიგოლი გამოდის.

გ რ ი გ ო ლ – მე, ჩემდა იღბლად, დავბრუნდი, მაგრამ ჩემი მარიამის ასავალ-დასავალი ვეღარ გავიგეთ. ახლა მისი ძელებიც არ იქნება მინაში. რეაბილიტაციები რომ ჩამოგვირიგეს, იმ უბედურ დღეზე გაჩენილის საბუთებსაც ვერსად მიაკვლიეს. კოლმეურნეობის კანტორაში ერთი პატარა, გაყვითლებული ქალაღდი ვიპოვეთ. 1937 წლის დეკემბერში ჩატარებული კოლმეურნეობის კრების ოქმის ამონაწერი: „გაირიცხოს კოლნეერობიდან ხალხის მტრის, იმპერიალიზმის მოსყიდული აგენტის გრიგოლ ბაქრაძის ცოლი – მარიამ სხვიტარიძე, რომელიც დანაშაულებრივ კავშირში აღმოჩნდა თავის მეუღლესთან“. კოლექტივიდან რომ გარიცხეს, მაშინ, ვინ იცის, ჩემი თანამეცხედრე ცოცხალიც აღარ იყო. ბავშვები, როგორც მაშინ მიღებული იყო, ნათესავებმა დაირიგეს. მამაშენი კაი ხანს მამას არც კი მეძახდა, გადაჩვეული იყო, ვერც გაამტყუნებ. ორმოცდაორში ციმბირიდან პირდაპირ ფრონტზე წამიყვანეს. მე, „ხალხის მტერს“, თოფი მომცეს ხელში და ხალხის და ქვეყნის დაცვა მანდეს. არ გაგიკვირდება?

ომის დაწყების მსგავსი მუსიკა. იქნებ ლევიტანის ხმაც? შოსტაკოვიჩის ცნობილი სიმფონია... სიმღერა „გაუმარჯოს ჩვენს დიდ მარშალს, ვოროშილოვს ვაშა, ვაშა, ვაშა სნაიპერებს, ჩვენს ტანკისტებს, ვაშა!

გ რ ი გ ო ლ – გადავრჩი ტყვიის წვიმას. დავბრუნდი ორ-
მოცდახუთში. მოვიძიე ჩემი შვილები. ცოლი, ქე იცი,
აღარ შემირთავს. შემოვლობე გაპარტახებული ეზო,
გავმართე ოდა და ორმოცდაცხრაში ისევ დამიჭირეს.
ეს ბოლო დაჭერა მაინც რაღა იყო. ჰიტლერი დამ-
არცხებულა, მსოფლიოში პირველი სახელმწიფო ხარ,
გამარჯვებული და გამართული, რაღა დროს ტყუილად
დაჭერები და რეპრესიებია. ხომ გითხარი, სიაში ვიყავი
სადღაც, და როცა „წესრიგის დამყარების“, ან წმენდის
კამპანია ჩამოვიდოდა, ჩემს ჭიშკარს არ აცდებოდნენ.
მეხუთე დაპატიმრებიდან რომ დავბრუნდი, ჯანმრთ-
ელობა გატეხილი მქონდა, ორმოცდათხუთმეტი წელი
იყო. სტალინი აღარ იყო ცოცხალი.

მერე დავიბენით და დავიბენით. ამხელა სახელმ-
წიფოს გაძლოლა, როცა არც ჭკუა გიჭრის მაინცდა-
მაინც და ვერც ქვეყნის საქმეებში ერკვევი, ნამეტანი
ძნელი გამოდგა. ბარე ორმა წაიტეხა კისერი. ერთმა
მძიმე წონის უფროსმა თავი იმით დაგვამახსოვრა,
რომ ეს მუშტივით შეკრული ჩვენი ბანაკი კინალამ
დაშლა-დახურდავებამდე მიიყვანა. პურით გავავსეთ
ბელლებიო რომ ყვიროდა, სწორედ იმ წელიწადს ჩაგ-
ვაყენა შავი პურის რიგში. ტყუილებით ქვეყნის რჩენა
შეიძლება, ბაბა? მაგის მოკლე ჭკუით ახლა კომუ-
ნიზმში უნდა ვყოფილიყავით და კომუნიზმი კი არა,
მგონია, სოციალიზმმაც კინალამ ჩაგვიარა გვერდზე.
მსოფლიოს სასაცილოდ კინალამ გავიხადეთ საქმე.
რამხელა ტყვილს უნდა ლაპარაკობდე, ფეხსაცმლის
წაძრობით და მაგიდაზე რტყმევით დაგჭირდეს ხალხ-
ის დაწყნარება.

ქორო მღერის უკანასკნელისწინა პერიოდის სიმღერებს. ზეიმო-
მანიისა და პომპეზურობის ეპოქა დგება

გ რ ი გ ო ლ – როგორც იქნა, დევთხოვეთ იმ ბაქია ხელმძღ-
ვანელს და, რავარც ვიცით ჩვენ, ახალმა სულ თვით-
ნება და თავგასული უძახა ძველს. მგლისგან დამ-
ფრთხალი გადარჩენილი თხები რომ შეაჩერდებიან
კატიან გიდელს, ისე შევაჩერდით რადიოს. სიტყვები
იცოცხლე კაი ისმოდა, მარა რაი მერე? ვერა და ვერ
გავიმართეთ წელში. უკან დაგორებული ურემივით
მივექანებოდით. – მოდი ახლა ასე ვცადოთ, ეგება
ასე აჯობოსო, შეიძლება მეფე ასე წაღმა-უკუღმა
ბრუნავდეს? ვერ გაიგებდი, ვის ვეხმარებოდით და
რატომ. ჩვენ თვითონ გალლეტილები ჩვენზე გალ-
ლეტილებს ვიძვრენდით უბეში. მკვდარი მკვდარს
აეკიდაო, გაგიგონია შენ? დილას ამერიკას და იქეთა
გერმანიას ვუღრენდით, უნდა დაგასამართოთ და საღ-
ამოს ყელგანვდილი ვეხვეწებოდით, პურის ფქვილი და
გაყინული ქათამი მოგყვიდე, ეს ოხერი, უამინდობამ
შეგვიშალა ხელიო. ორმოცი წელი უამინდობა შეიძლე-
ბა, კაცო? სახელმწიფოს თავმა შუბლის ძარღვი რავა
უნდა გაიწყვიტო, სირცხვილ-ნამუსი არ უნდა იცოდე?

სტალინი არ გვინდაო იძახოდა და იმის კვალში
იდგა. იმის გზასვე განაგრძობდა, ოღონდ უჭკუოდ
და უგერგილოდ. მეორე ნომერი მანდატი თვითონ
გამოინერა და კინალამ ომის მოგებაც დაიბრაღა.
მანამ არ უტია სხვას, სანამ ზეზეურად არ გახმა.
თქვენმა თაობამ სტალინი აღარ იცის. ჩვენთვის
კი მთელი ცხოვრება იყო, ბაბა, და ამიტომაც, რომ
წამოვნილდები ხოლმე სახეზე, როცა გლახად ახ-
სენებენ. მე რაც გამიკეთა, ხომ ხედავ, თუ ყურადღე-
ბით მისმენდი, ჩემზე დიდი მაგინებელი არ უნდა
ჰყავდეს. მთელი ცხოვრება შიშში გამატარებინა და
უდანაშაულო კაცი ხუთჯერ ჩამსვა ციხეში. მაგრამ
მაინც ვერ ვიმეტებ. რა ვიცი, რა მემართება, სტალი-

ნი ჩემი სისუსტეა მაინც. იქნებ იმის გამოა, რომ მე ყოველთვის ასე სანყალი და უჩინო, მისი მსოფლიო ღონის მონინებაში ვარ, იქნება თავისი დიდი ჭკუით და მოჩვენებითი თუ ნამდვილი უბრალოებით მომნუსხა. იქნება უბრალოდ შესახედავად მომნონს, ულვაშიანი, ლამაზი კაცი იყო, თავისივე გამოგონილი ორდენ-მედლებით და ზიზილ-პიპილოებით მკერდი რომ არასოდეს აუჭრელებია. რა ვიცი, ძალიან მინდა სწორად ვაფასებდე და მესმოდეს მისი გამკრიტიკებლების, მაგრამ მაინც ვერ მივიტანე გულთან მისი აუგად ხსენება. შეიძლება სტალინის სწორად შეფასება ჩვენმა თაობამ ვერც მოახერხოს. ერთში მაინც უნდა შეგეკამათო. კი, ბატონო, სტალინს ბევრი შეცდომა და ნაკლი ჰქონდა, გეთანხმებით, მაგრამ რაღა მარტო სტალინის მიმართ ვართ ასე ობიექტურები. მეც მომხრე ვარ, კაცი ყველანაირად შევაფასოთ, მაგრამ მარტო სტალინზე გავაფრცველოთ ეს წესი? დავიჯერო ახლა მარტო სტალინს ჰქონდა ხასიათში ნაკლი და სხვას არავის? ესაა, გულს რომ მტკენს და ვერ გამიგია, თუ მართლის თქმა გადავწყვიტეთ, ყველას მიმართ მართალი ვიყოთ, თორემ ასე შერჩევით, ალაგ-ალაგ სიმართლეს ხალხი არ დაგვიჯერებს.

მოგაბეზრე თავი. ვიცი ახლა სტალინზე ლაპარაკის დრო არ არის, ასე ფიქრობ შენ. დღევანდელ საქმეს უნდა მივხედოთ. კი, ბატონო, მაგრამ შენ ჭკვიანი ბიჭი ხარ და თუ უკან არ მოიხედე, წინა კაცის ნავალი არ გაითვალისწინე, წინ წასვლა გაგიჭირდება.

განახლების მუსიკალური მოტივი შემოიჭრა სცენაზე. თანამედროვეობის ამსახველი ხმები და სურათები. გრიგოლ ბაქრაძე კვლავ სურათის ჩარჩოსთან მიდის.

გ რ ი გ ო ლ – ცხოვრებას თავისი კანონები ჰქონია, ბაბა. ისტორიაზე მიძალბა რომ არ შეიძლება, ახლა მივხვდით, ა, ურემი რომ კინალამ გადაბრუნდა. სახელმწიფო ჭკუის კარნახით უნდა აშენო, თორემ ცეცხლით და მათრახით გამაგრებულს, ცეცხლი და მათრახი დაანგრევს, როცა იქნება. დაფვათურობთ ახლა დანგრეულ ბუდეებზე, ვაბრუნებთ საფლავის ქვებს, იქნება რამე გადაგვიჩაო. იმ ქვებს, რომლებზეც წარწერები ჩვენ თვითონ წავშალეთ. ადამიანის შვილის ხალხის მეხსიერებიდან ამოღების მულამი მაინც ვინლამ გვასწავლა?

კაი ფიქრებით მოხვედით, მე და ჩემმა ღმერთმა. გიყურებთ და მიხარია. გული იმაზე მწყდება, რომ მხოლოდ გიყურებთ და მეტი არაფერი. მე ახლა, ოთხმოცდაათს მიტანებული კაცი, მარტო სიტყვა-რჩევით თუ შეგენევით, თორემ ჩემი მარჯვენა რაღაში გამოგადგებათ.

არ დაიღალოთ და არ მოგწყინდეთ, ამ ერთს გთხოვთ მხოლოდ. სიმართლის გასაღები მარტო ჩვენ გვაქვს ჯიბეშიო, ამასაც ნურასოდეს იფიქრებთ. კაცს ფიქრის გაცხადების რომ შეეშინდება, ის კაცი თქვენი ერთგული ვერ იქნება, ბაბა. ამიტომ კაი ბიჭები მაშინ იქნებით, თუ სხვანაირი ფიქრისთვის ადამიანისშვილს არ შეიძულებთ. მოუსმინეთ იმასაც. გაარკვიეთ, იქნებ, სიმართლეს ამბობს, რაღაცა მიზეზმა ხომ გაუჩინა ის სხვანაირი ფიქრი თავში.

გაღმერთება და გაბელადება, ვისიც უნდა იყოს, ამ თქვენს დროში მაინც სასაცილოა, და თუ შეგაფრებთ, თორემ კარგს არაფერს დაგმართებთ. ადამიანი ისედაც ორი დღითაა მოსული ამ წუთისოფელში და ნუ გაამწარებთ. მიხარია, აბა, არ გამეხარდება შიში რომ გაიპარა ჩვენი ოდის ჭუჭრუტანებიდან? ჯერ სადა ხართ. ვეშაპის სისხლზე ამოსულ დევებთან შერკინება

ანი გინევთ. ჯერ კაცთა უჭკუობით გამრუდებული გზა უნდა გავასწოროთ ახლებურ ლარ-თარგზე. სხვის ჯიბეში ხელის ჩაყოფას უნდა გადავეჩვიოთ. არ გამოდგა საერთო გობში ხელის ფათურის წესი იმიტომ, რომ ზოგს დიდი პეშვი აღმოაჩნდა და ზოგს პატარა. ჩემსას და შენსას ნუ აურევ ერთმანეთში ჩემს მოსატყუებლად და ყველაფერი კარგად იქნება. ნუ წამართმევ ჩემს ჭადს და ნუ გამიხდი მერე სახვეწრად, ცოტა მომიტეხე-თქვა.

ღმერთმა ხელი მოგიმართოთ, ბაბა. მე იმითაც მაღლობელი ვარ და იმის ფიქრით მაინც მშვიდად ჩავალ სამარეში, რომ სწორედ შენმა თაობამ მალაპარაკა შენთან ასე თავისუფლად, შიში გამორეკა ჩემი დარჩენილი დღეებიდან.

ქორო ადგილს სტოვებს და ნელ-ნელა უახლოვდება გრიგოლ ბაქრაძეს. გრიგოლი ხმას აუნევს და ხელშემართული ავანსცენაზე გამოდის.

გ რ ი გ ო ლ – ჩვენ იმდენჯერ ვჭამეთ სირცხვილი, რომ ახლა აღარავინ დაგვძრახავს, ყველა ერთად თუ შევუტევთ მრუდედ ნაქსოვ-ნაბურჯალს. ვაჟკაცობა იმას ჰქვია, გაბედულება გვეყოს, ავდგეთ და ვთქვათ: – სხვა გზას ვენიოთ, არ გამოგვივიდა ისტორიაში ნაუცბათ-ევი ნახტომი-თქო.

გახსოვდეს, ბაბა! შეცდომის დაშვებაზე დიდი ცოდვა იმ შეცდომის მონად დარჩენაა!

ყურადღება

ერთმოქმედებიანი პიესა